

РЕВЕРС

Списание за нумизматика

Година III, Брой 2 (7), Юли-Декември 2018 г.

СЪСТАВИТЕЛИ:

Калоян Димов
Ева Димитрова

EDITORS

Kaloyan Dimov
Eva Dimitrova

ГЛАВЕН РЕДАКТОР:

Калоян Димов
имейл: reverse@mail.bg

РЕДАКЦИОННА КОЛЕГИЯ:

Ева Димитрова
д-р Евгени Паунов
Калоян Димов

Editorial Board

Eva Dimitrova
Evgeni Paunov, PhD
Kaloyan Dimov

Редакторите не носят отговорност за мнението на авторите и начина, по който са получили достъп до използваните и коментирани от тях монети.

© Авторските права над това издание в неговия цялостен вид принадлежат на съставителите и на авторите на съответните материали. Никаква част от това издание не може да бъде дигитализирана, копирана или преснимана без изричното писмено съгласие на главния редактор.

Използваните изображения за кориците са от:

<https://ikmk.smb.museum/object?lang=en&id=18246285&view=rs>

Tauler & Fau Subastas, Auction 13, Lot 594

ISSN: 2367-9255

Издателство Амикум

Хасково, 2020.

Printed in Haskovo, Bulgaria.

Съдържание:

Contents:

Евгени Паунов – Уникалната тетрадрахма на Месамбрия в Черно море.....	4
Evgeni Paunov – The unique tetradrachm of Mesambria on the Black Sea	4
Любомир Василев – Находки на сасанидски, куфически и далекоизточни ранносредновековни монети от територията на съвременна България	8
Lubomir Vassilev – Finds of Sassanian, Kufic and Far Eastern coins from the territory of modern Bulgaria.....	8
Петър Берлиев – Монетосеченето на цар Константин II Срацимир (1397-1422 г.).....	24
Petar Berliev – The coinage of Constantine II Sratsimir (1397–1422)	24
Калоян Димов – Вторият живот на монетите.....	51
Kaloyan Dimov – The second life of coins	51
Калоян Димов – Извори: Две писма между Плиний и Траян относно разходите на Бизантион.....	56
Kaloyan Dimov – Written sources: Two letters between Pliny and Trajan about the costs of Byzantium.....	56
Реклами	58
Commercials	58

Монетосеченето на цар Константин II Срацимир (1397 -1422 г.)

Петър Берлиев (Сопот)

Кривото не може да стане право, и това, що го няма, не може да се брои.
(Библия, Книга на Еклесиаста, глава 1, ст. 15)

За монетосечене на цар Константин II Срацимир досега в нашата нумизматична литература и ред не е написан, тъй като едва напоследък се появиха сведения и изследвания, доказващи, че последен български цар при нашествието на османците и ликвидиране на средновековната българска държавност, не е цар Йоан Срацимир, а неговият син Константин II Срацимир. Той прекарал бурно и изпълнено с войни четвъртвековно царуване от 1397 до 1422 г.

Доста са новооткритите сведения и съвременни исторически изследвания в противовес на наложената остаряла трактовка на Константин Иречек, че окончателното покоряване на Видинското царство става в 1396 г. Те убедително сочат, че царството продължило да съществува и след 1396 г. до към 1417 -1422 г. като васално на османците в някои моменти или като независима държава в други такива. Доказателствата за съществуването на Видинското царство след 1396 г. са следните:

1.) Според решение на Големия съвет на Република Дубровник от 28.XI.1398 г. се удължават с пет години пълномощията на консулите на републиката „... в страните Славония, Босна, Срем и България”, т. е. Видинска България е третирана наравно с полунезависимите банства Славония и Срем (васални на Кралство Унгария) и самостоятелното кралство Босна (Павлов 2006, 12).

2.) През 1404 г. унгарският крал (а по-късно и император на Свещената римска империя) Сигизмунд I Люксембургски в свое писмо до бургундския херцог Филип II (1363-1404 г.) по повод общи военни действия срещу османците сочи Константин II Срацимир като владетел на България и свой съюзник (Павлов 2006, 14-15).

3.) Според византийската хроника на Псевдо-Сфранцес в битката при Чамурлий (дн. с. Калково, Софийско) през 1413 г., между претендентите за османският престол Мехмед I и Муса Челеби (Кеседжи), на страната на Мехмед I се сражават войските на „владетелите на Сърбия, България и на василевса” (като под „василевса” хронистът отбелязва царстващият тогава византийски император Мануил II Палеолог (1391 -1425 г.)) (Grecu 1966, 199-200; Inalcik 2010, 121-125).

4.) Същите събития (от 1413 г.) друг византийски летописец и техен съвременник, Михаил Дука, описва така: „Султанът (Мехмед I - б. а. П. Б.) приел радушно посланиците на Сърбия, България, Влахия, дука на Янина, деспота на Лакедемон, княза на Ахая...”, т. е. изброени са съществуващите към оня момент балкански (и не само) независими или васални държави, измежду които „несъществуващата” България изпраща посланик до султана (Тютюнджиев, Павлов 1992, 45-46).

5.) В хрониките на Констанския събор от 1414 – 1418 г. неизменно присъства гербът на „императора на България” (три лъва върху златен щит, а над тях царска корона), т. е. императорът на България (Kaiser von Bulgarien) е представен там като реален владетел към момента чрез свой пълномощник (легат) и личният си герб. Същият герб намираме нарисован в пътеписа на един марокански пътешественик, който само няколко десетилетия по-рано го прерисувал от щитовете на стражата на цар Йоан Шишман (Гандев и др. 1983, 58).

6.) Няма данни в османските регистри за 1396 и последващите години Видинското царство да е превърнато в турски санджак (военно – административна единица в Османската империя), каквато е била практиката на османците тогава. Редовна практика у тях било след превземането на дадено владение, то да бъде превърнато в санджак, в границите, в които е съществувало до тогава. Такива данни за земите на Видинското царство се появяват за пръв път в османските регистри едва през 1430 г. (Павлов 2006, 38).

Константин II Срацимир наследява баща си цар Йоан Срацимир на престола на Видинското царство и е български цар между 1397 и 1422 г. Той е единственият син на цар Йоан Срацимир от царица Анна, дъщеря на влашкия войвода Николае I Басараб. По произход е от родовете: Шишмановци (Асеновци), Срацимировци и Басараб. В изложението по-долу ще използвам името Константин II Срацимир, а не исторически по-правдивото Константин II Асен Срацимир. Това правя, за да не се объркват имената и личностите на Константин I Асен Тих и Константин II Асен Срацимир, звучащи толкова подобно и близко едно на друго.

Още като престолонаследник Константин II Срацимир взел участие заедно с митрополит Йоасаф Бдински в една политическо-религиозна мисия до турския управител в завладяното от османците Търново през 1395 г. Те отиват там за да разузнаят военно-политическата обстановка във връзка с предстоящия голям кръстоносен поход на следващата 1396 г., а официалната версия на посещението им е измолване на мощите на света Филотея Търновска и отнасянето им във Видин. Константин се възкачва на престола в 1397 г. когато османците са завзели Видин, след злополучният кръстоносен поход от 1396 г., и след като баща му цар Йоан Срацимир е „изведен” от столицата си и хвърлен в тъмница в Бруса (дн. гр. Бурса, Турция), където умира през същата 1397 г. на около 72 години (Павлов 2006, 14 -15).

В средновековна България царският трон бил наследяван по право от някой от синовете на починалия владетел – според правилата от най-големия син (само при унаследяването на цар Йоан Александър това правило е пренебрегнато и то става от багренородния син, т. е. роденият когато баща му вече е цар). Ако починалият цар нямал син, наследявал го брат му, т. е. лице с царско потекло или негов племенник (за предпочитане по мъжка линия). Наследяването на престола във Видинското царство е напълно по правилата на легитимизма.

Както вече бе споменато през 1404 г. цар Константин II Срацимир изрично е посочен в писмо до бургундския херцог Филип по повод общи военни действия срещу османците от унгарският крал Сигизмунд I Люксембургски (1387-1437 г.) като владетел на България наравно с деспот Стефан Лазаревич (1389 -1427 г.) за Рашка (дн. Сърбия) и войводата Мирча Стари (1386 -1418 г.) за Влашко. Същата година цар Константин II

отхвърля васалитета си към османците и заедно със сина на цар Йоан Шишман и негов пръв братовчед Фружин, и влашкият войвода Мирча Стари, започват настъпление срещу турците от Добруджа до Поморавието станало по известното в българската историография като „въстание на Константин и Фружин”. Така създадената коалиция прогонва османците от значителна част от българските земи, дори на юг от Стара планина. Около 1408 г. цар Константин дарява крепости в района на Ихтиман на феодала Каралюк (в други източници назоваван Новак), което дава повод на османците да организират поход срещу царя, воден от Сюлейман Челеби, сина на Баязид I. При „въстанието” от 1404 -1413 г. Константин II, включвайки се в създадената от крал Сигизмунд I Люксембургски християнска коалиция срещу османците, всъщност е подкрепил братовчед си Фружин в опита му да отвоюва бащините си владения, т. е. бившето Търновско царство (във връзка с тези действия и по този повод има отсечено едно прелюбопитно монетно издание, на което ще се спрем по-долу в изложението).

В гражданската война, избухнала между тримата наследници на Баязид I, след разгрома му от Тамерлан при Ангора (дн. Анкара, Турция) в 1402 г., цар Константин II взел страната на Мехмед I. През 1413 г. османците предприемат един поход към българските земи, предвождани от Муса Челеби, претендент за османския престол, в резултат на което Константин II е прогонен в Унгария. През същата 1413 г. другият претендент, Мехмед I, побеждава Муса Челеби в битката при Чамурлий, в която Муса е убит, с което Мехмед се наложил като едноличен владетел на Османската империя, тъй като и другият претендент, Сюлейман Челеби, още в 1411 г. бил вече мъртъв. Мехмед възвърнал съюзника си Константин II на престола му във Видин (Inalcik 2010, 121-125).

В годините между османските походи срещу Влашко в 1417 г. и последвалия го през пролетта на 1422 г. Константин II се отметнал от съюза си с Мехмед I и се присъединил към антиосманската коалиция на балканските и централноевропейски владетели от Ордена на Дракона. В този период той окончателно е прогонен в Унгария и последните български земи падат под османска власт.

Към 1420 г. за Константин II се споменава, че пребивава в Унгария и при Стефан Лазаревич в Сърбия, без да се уточнява за какъв период от време (Павлов 2006, 37). Посещението в Унгария и при Стефан Лазаревич ще да е по повод подготовката на нова антиосманска коалиция, тъй като през същата тази 1420 г. Стефан Лазаревич и племенника му Гюрг Бранкович са също в Унгария. Там под унгарски натиск те се споразумяват относно наследията над сръбските земи. Деспот Стефан Лазаревич (който умира бездетен на 19 юли 1427 г.) съгласно споразумението се наследявал от племенника си. Уговорената коалиция не могла да се осъществи и приведе в действие поради смъртта на цар Константин II Срацимир в по-следващата 1422 г.

Константин II Срацимир умира на 17 септември 1422 година в Белград, което е отбелязано от няколко независими източника:

- 1) Константин Костенечки в „Житие на деспот Стефан Лазаревич” (Куев, Петков 1986, 168.)
- 2) Руски хронограф (Архив РГАДА, фонд 181, с. 477)
- 3) Бранковичевия летопис (Бранкович 1690-1711, 2081.)

4) В една приписка в ръкопис № 125 от сбирката на Хилендарския манастир, където е посочена точната дата и място на смъртта на Константин II и той е наречен „цар български” (Велинова 1996, 81).

Дали Константин II Срацимир е имал време и възможности да отсече монети през дългото си и бурно четвъртвековно царуване? Това е въпросът, на който отговоря по-долу написаното.

Този нумизматичен наглед проблем е тясно свързан с цялостното политико-икономическо развитие на Видинското царство в последните години на XIV и началото на XV в. и стои в пряка връзка с тезата за края на Видинското царство и българската държавност през Средновековието в първата четвърт на XV век (1417/1422 г.), а не както безкритично се приема досега остарялата и невярна трактовка на Константин Иречек – годината 1396 и автоматично следващото от това „отпадане” на съществуването и царуване на Константин II Срацимир. Дали е така, нека всеки сам прецени за себе си от изложеното по-долу. Нумизматичният материал, доказващ представената теза, не може да бъде игнориран, защото е повече от красноречив, и не може да бъде отречен, защото е наличен.

Средновековни безспорно български типове монети, неопределени (или погрешно определяни) досега, от които един тип отдаван погрешно на Константин I Асен Тих и два типа, публикувани без определяне в „Каталог на българските средновековни монети IX – XV век” (Радусhev, Жеков 1999), плюс още няколко типа публикувани досега като подражателни или имитативни монети, могат да бъдат определени именно към царуването на Константин II като негови монетни издания. В настоящото изследване ще обнародвам и непубликуван досега анонимен тип монета на същия цар.

Монетен тип I

Обр. 1. Тип I – Лице – Царят в допоясно изображение; Опако – серафим.

Fig. 1. Type I – Obverse – The Tsar in half figure; Reverse – seraphim.

Монетата, която трябва да се преотреди от монетосеченето на цар Константин I Асен Тих и да отдадем на това на цар Константин II Срацимир, е „Царят в допоясно изображение/серафим” (Обр. 1.), която не се приема еднозначно от изследвачите за принадлежаща на Константин I Асен Тих и въобще на монетосеченето на XIII в. (Авдев 2007, 74-75). Основна причина за преотреждането се явяват както изображенията върху

монетата, така и метрологичните ѝ характеристики, които безспорно отнасят това монетосечене към края на XIV в.

Константин Дочев в ранния си труд „Монети и парично обръщение в Търново XII-XIV век”, дава размери 18 -22 мм и тегло 1,10 гр. (за 39 броя) на този тип монета (Дочев 1992, 228, табл. XXVII, № 9) и пак там в текстовата част към поясненията за въпросния тип пише: „... от всички останали монетни типове на Константин Асен (Константин I Асен Тих – бел. П. Б.) нито един от тях не е издаван с такива малки размери и ниско тегло /18 -22 мм; 0,90 -1,10 г/...” (Дочев 1992, 71), но в по-късния си труд „Каталог на българските средновековни монети XIII – XIV век (типове, варианти, цени)”, посочва за нея размери от 19 до 23 мм и тегло от 1,00 до 1,6 гр. за 8 броя монети, като предполагам, че второто число е печатна грешка и трябва да се чете 1,06 гр. (Дочев 2009, 82). В каталога на Радушев и Жеков са дадени размери от 18 мм и тегло от 1,1 гр. за посочената монета (Радушев, Жеков 1999, 82, кат. № 1.4.17), а Стоян Авдев в монографията си „Българските средновековни монети” буквално пише за нея: „Трябва също да посочим, че отнасянето на разглеждащата монета („царят в допоясно изображение/серафим” – бел. П. Б.) към цар Константин I Асен не е съвсем безспорно. При отделни екземпляри в полето над кълбото с кръста, ясно се чете монограм ЦАРЬ. Това безспорно означава, че са български... Средното тегло на монетите от този тип е 1,03 гр, а диаметърът – 17/20 мм. Тези метрични данни съществено отличават типа със серафима от останалите български монети от XIII век. Това също е един факт, който изисква по-подробен анализ...” (Авдев 2007, 74-75).

Усреднените параметри, които Авдев дава, са близки до тези, които монетосеченето на цар Константин II Срацимир използва, и които ще видим като метрологични и технически параметри по-долу в изложението за неговото монетосечене. Относно изображенията върху монетата отново виждаме всички специфични за монетосеченията от края на XIV век иконография, метрология и технически особености на отсичане. Първи, безспорно най-важен белег, отнасящ монетният тип към края на четиринадесетото столетие, е тегловният му стандарт от около 1,1 гр. Това е стандартът на множество медни монетосечения на непосредствените предшественици на Константин II – цар Йоан Срацимир и цар Йоан Шишман, а пък и на самия него.

Известният в нумизматиката „закон Коперник/Грешам”, който накратко гласи: „Непълноценната монета измества пълноценната от паричното обращение и пазара”, тук идва да потвърди безспорно преотреждането на това монетосечене, което ако е на Константин I Асен Тих, то би трябвало да е масово и в количества, надвишаващи значително другите му монетосечения, тъй като този тип наистина би бил непълноценен спрямо останалите негови монети, чийто най-лек стандарт е 1,9 гр., т. е. почти двойно по-тежък от посочения.

Проучените двойки монетни матрици, с които са отсичани монетите на Константин I Асен Тих, ясно сочат огромни тиражи. В такъв случай не е възможно това нискотиражно монетосечене да е негово. Монетите на цар Константин I Асен са едни от най-масовите български средновековни монетосечения, определяни на десетки и стотици хиляди екземпляри, отсечени за различните негови типове монети. Дочев сочи продукцията от 2 -3 милиона общо отсечени монети, което разделено на 7 типа (без

последните два типа, единият от които е тук дискутираният, а другият е типа „Царят прав, насреща/Св. Богородица Агиосоритиса ”, който е с изключително малък тираж) дава усреднено (заедно с вариантите си) количества от приблизително над 350 хиляди екземпляра за всеки отделен тип (Дочев 1992, 71). Нито тегловният стандарт, нито изключително малкият тираж позволяват да се отнесе типът „царят до пояс/серафим” към изданията на Константин I Асен Тих. Според принципът на действие на „законът Коперник/Грешам”, би трябвало да се очаква този тип монета да е бил отсечен с минимум половин милионен тираж и да се появява при археологически разкопки поне толкова често, колкото другите типове монети на Константин I Асен Тих. Уви, действителността показва друго!

Чий е типът монета „Царят в допоясно изображение/серафим”?

Относително редките монети от този тип са намирани само като единични екземпляри. Не е известна находка с този тип монети, още по-малко пък да са откривани такива монети в находки заедно с монети на Константин I Асен Тих, което отново дава основания да не приемаме принадлежността на този тип към монетосеченето на Константин I Асен Тих. Друга техническа, на пръв поглед незначителна, подробност, която също указва на монетосечене от края на XIV в., е осмогранната (осмоъгълна) форма на ядрото на някои от публикуваните екземпляри (Радусев, Жеков 1999, 82, кат. № 1.4.17; Дочев 2009, 82, кат. № 9030; публикуваният по-горе екземпляр). Подобна форма монетните ядра развиват едва в края на XIV в. при монетосеченията на цар Йоан Срацимир и цар Йоан Шишман и при някои масови медни типове на цар Йоан Александър, за които обаче трябва да допуснем, че са привездани и оформяни в този си вид и тегловен стандарт при тези негови двама наследници или при внука му Константин II Срацимир.

Иконографията също показва белезите на монетосеченията от края на XIV в. и стои във връзка с това на цар Йоан Шишман. Допоясно изобразяване на царя върху монетните типове от XIII в. нямаме, ако не отчетем единственото изображение на царя и то в $\frac{3}{4}$ ръст в неопределената и много спорна и до днес монета, отдавана на Мицо Асен. Безспорни допоясни изображения на владетеля в българското средновековно монетосечене се появяват за пръв път в сребърното коронационно монетосечене на цар Йоан Шишман и в сребърното му такова на типа „Царят с полуобла корона/Богородица Знамение”, т. е. последната четвърт – края на XIV в. Монетният тип „допоясно изображение на царя/серафим” явно и ясно следва именно тези типове като модели.

Съществена иконографска подробност, също указваща, че типът монета не е на цар Константин I Асен Тих, е неотбелязваният досега от никого очевиден факт, че царят в описвания тип монета държи кълбо винаги увенчано с кръст – т. нар. „държава”. В монетите си цар Константин I Асен Тих е изобразен държащ кълбо (държава) без кръст, макар че в каталога на Радусев и Жеков на илюстрациите, рисувани за онагледяване на типовете му монети, върху кълбото е поставен доста срамежливо миниатюрен кръст, който липсва на снимковия материал, показващ същите тези монети. Той е даден и в текстовото описание на монетите, което както е очевидно от снимките, не съответства на истината. Дочев и в двете си издания правилно посочва монетосеченето на Константин I Асен Тих, държащ кълбо без кръст. Във всички публикации обаче, типът „царят до пояс/серафим” е даден и обозначен държащ „кълбо

с кръст” – факт, който сам по себе си е достатъчно красноречив относно преотреждането на този тип монета от цар Константин I Асен Тих към цар Константин II Срацимир.

Несериозно звучи обяснението на К. Дочев, отдавайки този монетен тип на цар Константин I Асен Тих, който според него извършил парична реформа към края на управлението си, намалил драстично размера и тегловния стандарт на отсичаните монети, а по-старите и пълноценни свои монетни издания орязал (Дочев 1992, 71). Как тогава да си обясним факта, че медните монети на следващите царе Георги I Тертер и Светослав Тертер са със средно тегло около 1,7 гр.? Или те навярно не са знаели за проведената от предшественика си цар Константин I Асен Тих монетна реформа и са продължили в неведение да сечат по предишните стандарти? Изобщо Дочев в изследванията си дава доста противоречиви и разнопосочни разсъждения, а и факти при представяне на метрологични данни, което прави изводите му за този тип монети невалидни или най-малкото съмнителни.

Корубестата форма на монетата и нестандартните изображения в такава комбинация – „царят до пояс/серафим” също са нетипични за българското монетосечене до онзи момент. Посочихме вече, че допоясно изображение на владетеля в средновековното българско монетосечене се появява за пръв път върху монетите на непосредствено предшестваш владетел (цар Йоан Шишман) преди този тип, върху плоски сребърни ядра. В сребърното монетосечене на Средновековна България засега няма известни сечени корубести монети, такива има само в медните/бронзови монетосечения. Съчетанието от корубеста форма и допоясно изображение е на владетеля се явява в монетосеченето на цар Константин II Срацимир, освен в тук посочения тип и в още един, който ще бъде разгледан на надлежното място.

Изображението на серафим тук се появява за пръв и последен път върху редовно монетосечене на български владетел. Въобще за пръв път пък изображение на серафим в балканските средновековни монетосечения се появява върху византийски монети от времето на Михаил VIII Палеолог (1261-1282 г.) и сина му Андроник II Палеолог (1282-1328 г.), което явно е причина за К. Дочев и всички изследователи след него да отдадат типа монета на съвременника на Михаил VIII Палеолог, цар Константин I Асен Тих, без да отчитат и да се съобразят с посочените вече по-горе аргументи за правилното определяне на това монетосечене в края на XIV в. и като издание на цар Константин II Срацимир. Във византийското монетосечене изображението на серафима се задържа около век – чак до края на XIV в., т. е. до времето когато се появява и в българското монетосечене.

Коя е причината цар Константин II Срацимир да постави изображението на серафим върху монетата си? Трактовата на К. Дочев за серафима като връзка между небесния и земния цар може да се допусне, само когато приемем това монетосечене за коронационно на Константин II Срацимир и хронологически първо, което има своята логика погледнато така (Дочев 1981, 3-6). Това обаче би било валидно и логично само при положение, че монетата е на Константин II Срацимир. В края на царуването си, след извършена парична реформа (според Дочев), която в същност си е инфлационна, цар Константин I Асен Тих едва ли се е нуждаел от подобно утвърждаване на

личността и властта си, за да постави образа на серафим върху най -нискостойностните си монети при положение, че това монетосечене е негово.

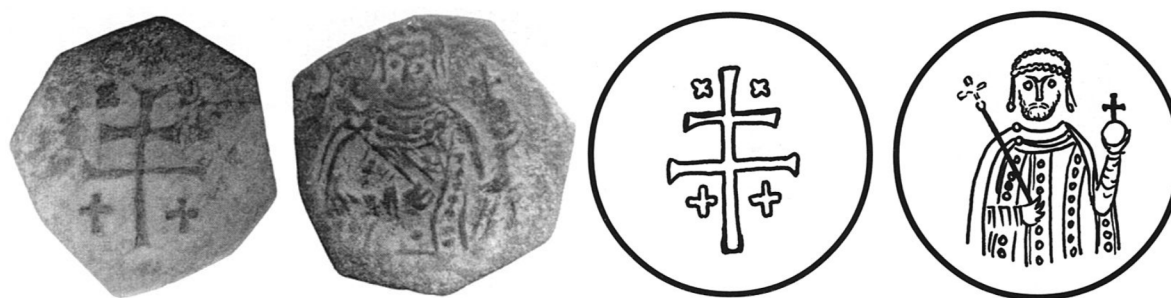
Не са известни проучвания на монетната сплав на този тип монета, но с голяма вероятност тя ще е доста по -различна по съдържание от тези на цар Константин I Асен Тих, което ако се изследва и потвърди, че е така, само по себе си би било още един безспорен довод в полза на преотреждането ѝ към монетосеченето на неговият съименник Константин II Срацимир.

Този тип монета следва наложения в българското монетосечене до онзи момент стил с корубестата си форма и представянето на царя в традиционния византийски маниер на облекло и инсигнии, макар и с необичайно представените на нея допоясно цар и изображение на серафим, което показва началото на едно откъсване от въпросния стил. Следващите монетни издания на този цар показват едно още по -силно и очевидно откъсване от следвания дотогава българско-византийски модел и приобщаването и следването на монетни модели и изображения на новоочертания се стратегически и военно-политически съюзник на Видинското царство (респективно цар Константин II Срацимир) срещу османските нашественици – Унгарското кралство. Подобни тенденции за следване на унгарски модели в монетосеченето ще посочим още при предшественика и баща на Константин II, цар Йоан Срацимир, които той унаследил и доразвил впоследствие.

Име, монограм или лигатура от букви за обозначаване на и ме липсват в този тип монета, освен добре познатата ни лигатура на титлата цар "ЦР". Във всичките свои монетни издания, без изключение, цар Константин I Асен никъде не е пропуснал да изпише името си. Нарушаването на това правило дава ясен отговор чия е въпросната монета, и че тя не принадлежи на неговото монетосечене, а на съименника му цар Константин II Срацимир.

С посочените по-горе аргументи приемам типа за принадлежащ на Константин II Срацимир и то като коронационен и първи в монетосеченето му.

Монетен тип II

Обр. 2. Тип II – Лице – двоен патриаршески (унгарски) кръст; Опако – Царят в допоясно изображение (по Радушев, Жеков 1999, 229, кат. №1.17.9).

Fig. 2. Type II – Obverse – Double Patriarchal (Hungarian) cross; Reverse – The Tsar in half figure (after Радушев, Жеков 1999, 229, кат. №1.17.9).

Публикуваните два типа монети в раздела „Медни имитативни, примитивно подражателни и анонимни монети от XIV век по българските земи” на посочения вече каталог на Радушев и Жеков са отнесени към тази категория без никакъв опит за определяне или някакъв коментар. Публикуваната монета в каталога на стр. 229 под кат. №1.17.9 илюстрирана с рисунка и снимка (Обр. 2.), която условно можем да наречем тип II, коментирам само като сравнителен материал при стила, изобразенията и иконографията ѝ, най-вече поради липсата на посочени метрологични данни – тегло и размери на монетата в посочената публикация (Радушев, Жеков 1999, 229, кат. №1.17.9).

Форма – осмоъгълна, вероятно много леко корубеста, почти плоска.

Лице – голям двоен патриаршески известен и като „унгарски” кръст, обграден от четири по-малки кръстчета – две малки равнораменни „†” под долното, по-дълго хоризонтално рамо на двойният кръст, и две Х-образни над горното, по-късо хоризонтално рамо (съществуват и варианти, при които местата им са разменени или има само равнораменни кръстчета – виж в илюстрациите по-долу).

Опако – допоясно изображение на владетелска фигура с корона с пропендули, държаща със жезъл в дясна ръка на върха с лилиеподобен завършек. На приложението жената рисунка в каталога разминаването между изображението на монетата и рисунката ѝ са повече от очевидни. Короната, представена на рисунката е от типа „скиадион”, т. е. висока кълбовидна корона, което на снимката на монетата не личи ясно, понеже изображението върху монетата в тази част е срязано и е невъзможно да се определи с точност типа корона. Възможността короната да е тип „скиадион” е толкова голяма, колкото и да е от типа, който ще опиша по-долу при следващата монета – зъбчатата тривърха корона. Жезълът в дясната ръка на фигурата на рисунката е представен с кръст на върха си, което също е очевидно, че не е така. В действителност върхът на жезъла е лилиеподобен. Облеклото на представената фигура на рисунката също е предадено доста фриволно. Владетелят е с наметка, украсена по краищата с бисери и закопчана отпред на гърдите с така наречените „венгерки” – декоративно закопчаване с шнурове, което и днес може да се види в униформата на нашите гвардейци. Както е видно и от името им „венгерка”, този елемент, типичен за унгарското облекло още от Средновековието дори за аристокрацията им, е чужд на българското висше съсловие до онзи момент, поради принадлежността му към византийския модел и маниери на обличане. Оттук става видно, че е следван унгарски модел на облекло. Както на снимката, така и на рисунката не се вижда изписана лигатура на титлата цар – „ЦР”. Такава липсва или поне така е на сниманият в каталога екземпляр.

Стоян Авдев определя този тип като анонимно издание на Йоан Срацимир в два варианта. Описаният тук екземпляр посочва като по-ранен, с което сме съгласни. Относно втория бележи: „... вторият изглежда е сечен по-късно... неговите монети (на този вариант – бел. П. Б.) също са корубести (съществуват и плоски екземпляри, за това в изложението по-долу – бел. П. Б.), но с по-малки размери (и тегло – бел. П. Б.) и винаги с осмомногоъгълна форма (квадрат или правоъгълник с орязани върхове). Няколко такива екземпляра са намерени в находката „Видин 1962” (Дочев 1992, 124). За нея се смята, че е укрита през 60-те години на XIV в., но според нас тя е поне едно десетилетие по-късна...” (Авдев 2007, 229-230). Съмненията на Авдев са в правилната

посока като уточнявам, че десетилетията са три. Тук е мястото да отбележим, че и самият Дочев правилно коригира мнението си относно датировката на този тип в рамките на периода 1360-1420 г. (Дочев 2009, 93-94).

Датировка на типа между 1360-1396 г. обаче е невъзможна по причини, които ще бъдат изложени по-долу. Определянето пък от Авдев на типа като принадлежащ на Йоан Срацимир е съвсем произволно и не е обосновано с никаква аргументация, следователно е неприемливо. Аргументите за това, че този тип трябва да се отдаде на сина на цар Йоан Срацимир, Константин II са осмостранната (не съвсем точно очертана, но забележима) форма на ядрото и липсата на зрънчест кръг или матричен контур, които са двата най-типични елемента, характерни за монетосеченето на Константин II. Всички монети на цар Йоан Срацимир са отсечени със зрънчест кръг или матричен контур без изключения.

Отделям тези монети в два отделни типа, а не варианти на един тип, както приема Авдев, по причини, че те не са синхронно сечени (вж. метрологичните им данни за размер и тегло), като между тях по всяка вероятност е имало други монетни издания. В подкрепа на това мога да посоча и иконографски подробности, които не са за пренебрегване. Царят от първия тип монета държи кълбо, увенчано с кръст, докато при втория тип кълбото е без кръст. Липсва лигатурата „ЦР“ в първия тип. Пак в първия тип лицето на изображението владетеля ясно си личи, че е младежко – голобrado (без мустаци и брада, но не и на рисунката, която доста свободно предава изображението). При втория тип царят е изобразен с мустаци и къдрава брада. Твърдението на Авдев за втория тип, че „... както и в предния вариант (тип – бел. П. Б.), върху монетите не са прочетени никакви надписи...“, не почива на истината. Във втория тип на всички екземпляри ясно се вижда лигатурата „ЦР“, която е ключът за определянето на типа към монетосеченето на Константин II Срацимир. Лигатурното изписване върху този тип монета на титута „цар“ само по себе си представлява разграничител между тези две монети, т. е. те не са от една и съща емисия и между тяхното отсичане има времеви промеждутък. Така посочените разлики определят сеченето на тези монети в два отделни типа, а не като варианти на един и същ тип, както приема Авдев.

Монетен тип III а и III б

Тип монета, публикуван също в каталога на Радушев и Жеков и представен там с два екземпляра, който също е оставен неопределен и поставен в раздела на имитативно-подражателните и анонимни монети, също поставя въпроси защо е така (Радушев, Жеков 1999, 229-230)?

Монетен тип III б

Обр. 3. Тип III б – Медна леко корубеста монета. Лице – Двоен патриаршески (унгарски) кръст; Опако – Царят в допоясно изображение с тризъба корона (по Радушев, Жеков 1999, 229, кат. №1.17.10).

Fig. 3. Type III b – Copper coin with lightly concave shape. Obverse – Double Patriarchal (Hungarian) cross; Reverse – The Tsar in half figure with trident crown (after Радушев, Жеков 1999, 229, кат. №1.17.10).

Обр. 4. Тип III б – Плоска медна монета. Опако (по Радушев, Жеков 1999, 230, кат. №1.17.11).

Fig. 4. Type III b – Copper coin with flat flan. Reverse (after Радушев, Жеков 1999, 230, кат. №1.17.11).

Първо ще разгледаме тип III б. В каталога на Радушев и Жеков на стр. 229 монетата е илюстрирана само със снимка на лицето и opakото, без рисунка (Обр. 3.) (Радушев, Жеков 1999, 229, кат. № 1.17.10). На следващата страница най-отгоре е даден друг екземпляр от същата монета, но само с едностранно представяне на opakата страна със снимка и рисунка (Обр. 4.) (Радушев, Жеков 1999, 230, кат. № 1.17.11), отново без никакви коментари, определяне и метрологични параметри. Изображенията са идентични, но от различни матрици, представящи за лице двоен патриаршески (унгарски) кръст, а за опако – допоясно изображение на цар с тризъба корона, брада и мустаци, държащ със жезъл, увенчан със странен завършек (по дадената рисунка) в дясната си ръка, а в лявата ръка – кълбо без кръст и монограм ЦР над кълбото. И двете монети са с типичната за края на XIV – началото на XV в. осмоъгълна (осмогранна) плоска форма, без зрънчест кръг или матричен контур около изображенията си.

Доколко несериозно са се отнесли изследователите, публикували този тип монета, се вижда от класифицирането ѝ в посочения раздел и от това, че opakото на този тип монета при първия екземпляр е представено обърнато „с главата надолу“ (най-вероятно типографска грешка, но все пак очевиден факт). Определени са като български по безспорния за средновековното ни монетосечене лигатурен знак на титлата цар – „ЦР“ – четящ се върху тях. По причина, че не са представени никакви

метрологични данни отделяме във „вариант III б“ въпросните монети. Когато бъдат публикувани други екземпляри от този вариант, но с надлежните данни, няма да представлява никакъв проблем те да се представят общо, просто като тип III, без уточненията вариант „а“ и „б“. Не може да не отбележим и още един красноречив сам по себе си факт, какъвто е този, че освен добре познатата ни лигатура на титлата цар „ЦР“ липсват име, монограм или лигатура от букви за обозначаване на име. Тази обща особеност за тип I (царят до пояс/серафим) и тип III (царят до пояс/патриаршески (унгарски) кръст) ясно показва връзката между тях и това кой е издателят им – цар Константин II Срацимир. Защо е така, ще изясня по-нататък в изложението.

Монетен тип III а

Обр. 5. Тип III а – Плоска медна монета с осмоъгълна форма; Лице – Двоен патриаршески (унгарски) кръст; Опако – Допоясно изображение на царя с тризъба корона.

Fig. 5. Type III a – Flat copper coin, with octagonal shape; Obverse – Double Patriarchal (Hungarian) cross; Reverse – The Tsar in half figure with trident crown.

Монетата, която ще разгледам тук, е от същия тип и е идентична с вече посочените две такива (Обр. 5). Досега не е публикувана, приемам я за вариант на описаните по-горе две монети, които условно определих за тип III б. Новопредставената определям като тип III а поради по-прецизната гравировка на изображенията. Прототип е на публикуваните и описани вече две монети в каталога на Радусhev и Жеков. Тя е медна, плоска, с осмоъгълна форма. Оформена е чрез изрязване на монетното ядро с ножица в посочената осмоъгълна форма. Тегло: 1,23 гр. Размери: 18-19 мм.

Лице – голям, двоен патриаршески (унгарски) кръст с пресичане на краищата на всяко рамо и с по едно по-малко отвесно рамо от двата края на двете хоризонтални рамена, така че се получава един доста пищен двоен кръст. Под долното му по-дълго рамо в дясна половина се вижда по-едно малко кръстче, а над второто хоризонтално рамо в хералдическа лява позиция – друго малко кръстче във вид на X. Особеност е, че при лицевата и опаквата страна при всички известни засега екземпляри липсва какъвто и да е зрънчест кръг или матрична линия, обграждащи изображението. Това не се забелязва при монетосеченията на цар Йоан Срацимир, което отличава този тип от тях, а също и от монетосеченията от предходния период.

Опако – допоясно изображение на царя с къса брада и мустаци, зъбчата тривърха корона с пропендули с по един бисер на долния край. Върховете на короната наподобяват зъберите на крепостна стена (по -нататък в изложението този тип корона ще бъде упоменавана като „зъбчата корона“). С подобни корони и държащи двоен кръст, известен също и като „патриаршески (унгарски)“, са изобразени цар Михаил Шишман и царица Ирина на два от сребърните му грошове (Радушев, Жеков 1999, 120 - 121, № 1.11.8, № 1.11.9). Принадлежността на този тип монети към монетосеченето на цар Михаил Шишман е оспорвана от някои изследователи. Други аналози в средновековното българско монетосечене на такъв тип корона не са известни засега, но в художествените паметници от епохата с подобна тривърха зъбчата корона са изобразени в Лондонското четвроевангелие на цар Йоан Александър неговият син, Йоан Асен V, и зет му, деспот Константин (Обр. 6.).

Обр. 6. Деспот Константин и Йоан Асен V с тривърхи зъбчати корони¹.

Fig. 6. Despot Constantine and John Asen V – with tridental crowns.

Царят в дясната си ръка държи къс скиптер, който е увенчан на върха с подобие на лилия (доста схематично представена, но ясно си личи че не е кръст, лабарум или друг знак, а наподобява лилия (Обр. 7.)), а в лявата ръка държи кълбо (държава) без кръст, над което е изписан монограмът на титлата „ЦР“.

Обр. 7. Тип III а – Константин II Срацимир, държащ жезъл, увенчан с лилия².

Fig. 7. Type III a – Constantine II Sracimir holding sceptre topped with „lis de flor“.

¹ Източник на изображението: http://www.bl.uk/manuscripts/Viewer.aspx?ref=add_ms_39627_fs001r (последно посетен на 08.11.2018 г.).

² Източник на изображението: <https://www.vcoins.com/en/stores/marc-breitsprecher-classical-numismatist/8/product/bulgaria-second-empire-ivan-aleksandar-198-trachy-patriarchal-cross/646512/Default.aspx> (последно посетен на 08.11.2018 г.).

За пръв път лилията като изображение и символ в средновековното българско монетосечене се появява по монетите на цар Йоан Срацимир, където в сребърното му монетосечене царят е представен на някои от типовете монети със скиптр, увенчан с лилия на върха, а също така лилии са представени като украса на облегалката на трона му, дори като знак на монетарницата или гравьора на матриците. Лилията като образ присъства и в медното монетосечене на цар Йоан Срацимир в изключително редкия му тип медна монета „Царят и царицата държат помежду си жезъл с лилия/монограм на царското име и титла” (Дочев 2009, 242, № 5320, тип IV).

Интересно е и облеклото на царя, което макар и доста оскъдно представено, тъй като е в допоясно изображение, показва едно явно откъсване от традиционно представяните дотогава типове церемониално облекло. Дивитисион и лорос очевидно липсват. Представеното облекло по-скоро прилича на онова на унгарските крале от епохата, отколкото на традиционното византийско церемониално облекло, типично и за българския владетелски дом дотогава. Показателна в това отношение е и монетата от типа „Цар Йоан Срацимир с царица Анна държат помежду си двоен кръст/голям монограм на името на цар Йоан Срацимир”, на която царят и царицата са представени в облекло много различно от традиционно представяното върху монетите дотогава. Дивитисионът и лоросът тук липсват изцяло, а дрехите са „европейски”, подчертавайки контурите на тялото, пристегнати в кръста, и с нетипична украса за византийския стил (Радушев, Жеков 1999, 184, кат. № 1.14.13). Този тип е „първата лястовичка”, показващ началото на една нова тенденция за откъсване от дотогавашния византийски церемониал и маниери.

Така представени, иконографията и стилът на облеклото на царствената двойка са връзката между тези два типа монети, показващи безспорната приемственост между тях и скъсването с традиционния византийски стил и маниер на представяне на владетеля/владетелите и следване на нови образци (в случая – унгарски). Всички тези нововъведения в монетосеченето на видинския владетел отразяват преориентацията му към военно-политически съюз с Унгарското кралство срещу настъпващите османци, а оттук и влиянието на тези политически контакти в почти всички сфери на държавния живот, включително и в монетосеченето.

Особеност при монетата е, че при всички известни екземпляри липсват зрънчест кръг или матрична линия, обграждащи изображението. Това отличава този тип монетосечене от монетосеченията от предходния период. Теглото е 1,23 гр. и този теглови стандарт за края на XIV – началото на XV в. не може да бъде отдаден на имитативни или анонимни монетосечения, чиито теглови стандарти не достигат и в най-добрите случаи 1 гр. В тази посока говорят и изображенията върху лицата на монетата. Лицевата страна с двойният патриаршески (унгарски) кръст е без аналог в дотогавашното българско монетосечене, а короната на опаката страна също е нетипична. Отнасянето им към примитивно-подражателни и анонимни, дори и в т. нар. „хибридни имитативни монетосечения” (съчетаващи в себе си комбинация от изображения за лицето и опакото от предишни широко разпространени типове монети) е невъзможно поради уникалността на изображенията. Те няма как да бъдат заимствани от друг тип монети, тъй като дотогава такива или подобни изображения няма и не са се

появявали по българските монети. Тази е и причината, поради която можем да приемем без всякакви уговорки монетосеченето на този тип за оригинално.

Лилиите и двойният кръст, по-известен като „двоен патриаршески (унгарски) кръст“, са заимствани като изображения за монетите на цар Йоан Срацимир след пленяването и престоя му в Унгария през 1359 -1365 г. Йоан Срацимир сече монети с кръст, но от тях само една е с „унгарски кръст“, а именно типът „Царят и царица Анна държат двоен кръст/голям монограм на цар Йоан Срацимир“ (Радушев, Жеков 1999, 184, кат. №1.14.13), което отново ни показва иконографската и стилова приемственост между монетосеченията на цар Йоан Срацимир и неговия наследник Константин II.

Друг не по-малко показателен факт е допоясното изобразяване на владетелската фигура върху монетата, което за пръв път се появява при монетосеченето на чичото на Константин II, цар Йоан Шишман, в неговото коронационно монетосечене и в типа сребърни монети „Св. Богородица Знамение/царят с полуобла корона“, които се приемат като модел за следване от монетосеченето на цар Константин II Срацимир. За отбелязване е гравьорският стил на изработка на монетата, който е изпълнен в обемни решения. Короната, лицето и ръцете на царската фигура са изпълнени обемно, а не с опростения линеен шрих на подражателно-имитативните издания, което още веднъж показва, че е подготвено и изпълнено в редовно функционираща монетарница и е напълно редовно монетосечено, а не имитативно такова.

Посочената тук монета не може да е анонимна поради факта, че на нея е изписана титлата ЦАР, т. е. обозначен е нейният издател, българският цар, без изрично да е дадено името му, монограм или пък инициали, посочващи име. По това тя си прилича с посочената вече като тип I монета на Константин II Срацимир „царят до пояс/серафим“. Стойността на доказателство за лигатурата „Ц Р“ е, че към момента на отсичането на тези монети на Балканите няма вече друг носител на титлата, както е било само десетилетие преди това (цар Йоан Шишман е носел тази титла едновременно с цар Йоан Срацимир), което прави изписването на титлата „цар“ напълно достатъчно за да се обозначи издателят на монетата – цар Константин II Срацимир. Към онзи исторически момент Константин II е единственият легитимно носещ титлата „цар“, неоспорвана и непритежавана от друг балкански владетел. Всички останали балкански владетели, изключвайки византийския император, са с титли, най-високите от които са „крал“ и „деспот“. Трябва да отчетем и факта, че в западноевропейските източници от същия период титулт на Константин II е предаван и като „императорът на България“, което по същество в българската държавна традиция е равносилно на широко възприетата титла „цар“ (виж надписите на гербовете и титулатурата на участниците в Констанския събор от 1415 г., където под герба на България стои надпис „Kaiser von Bulgarien“). Показателен е и приведеният по-горе пример от византийския хронист Псевдо-Сфранцес, който говори за битката между Мехмед I и Муса Челеби и посочва съюзниците на Мехмед I – „... владетелите на Сърбия, България и василевса“. За всекиго е ясно, че под „василевса“ се разбира царстващият тогава византийски император Мануил II Палеолог (1391 -1425 г.), без той да е посочен поименно, а само чрез титлата си. По същата логика и подразбиране, в онзи исторически момент, когато се изпише титулт „цар“ на монети или в документи, без да се упомене името на царя, няма към кого друго да бъде отнесена тази титла, освен към единствено

притежаващия я – Константин II Срацимир. Това обяснява защо освен титлата си цар Константин II не счел за нужно да поставя името си, лигатура от букви или монограм по монетите, издавани от него. Лигатурата на титлата „цар” е „говореща” и не се нуждае от повече пояснение. Ясно е кой е „царят”! Не може да не отбележим и още един красноречив сам по себе си факт, че лигатура на титлата цар „ЦР” изписана така по монетите за тип I (царят до пояс/серафим) и тип III (царят до пояс/патриаршески (унгарски) кръст) ясно показва връзката между тях и кой е издателят им – цар Константин II Срацимир.

Кое тук е анонимното, подражателното и неизвестното? Видно е, че не е извлечена и разчетена информацията от дадената монета, но това не я прави автоматично „анонимна”, „подражателна” или „имитативна”!

Следователно от приведените по-горе факти и доказателства можем да посочим тези два типа монети – тип II и тип III – като издания от редовното монетосечене на цар Константин II Срацимир. За тип II го правя с известна уговорка, поради липсата на лигатурата за титлата „цар” и посочени метрологични параметри, но поради идентичността на изображенията (лице и опако), осмоъгълната форма на ядрото и гравьорския стил предполагам такова определяне. Да се надяваме, че занапред ще се появят нови, цялостни и по-добре запазени, непубликувани досега екземпляри от този тип, които ще потвърдят или отхвърлят принадлежността ѝ към посоченото монетосечене.

Монетен тип IV

Обр. 8. Тип IV – Вероятен номинал „половинка” на тип III, дълбоко корубеста форма; Лице – без изображение; Опако – царят в допоясно изображение.

Fig. 8. Type IV – Probable denomination of a half of type III, deep concave shape; Obverse – without image; Reverse – the Tsar in half figure.

В подкрепа на по-горе изложеното идва и още един тип монета с подобно изображение, но с по-леко тегло и дълбоко корубеста форма, която може да се приеме като „половинка” номинал на вече описаната. Определям я като тип IV (Обр. 8.).

Лице – без изображение.

Опако – допоясна фигура на цар с брада и мустаци, с тризъба корона, в дясната ръка държи къс жезъл, а в лявата – кълбо без кръст (държава), над него лигатура ЦР.

Обр. 9. Изображение (свободна интерпретация ?) на монетен тип IV според К. Дочев (по Дочев 1992, 241, XL-1).

Fig. 9. Drawing (free interpretation?) of „type IV” by K. Dochev (after Дочев 1992, 241, XL-1).

Монетата е публикувана, но поради това, че не е било възможно на издателя ѝ да я определи, той я е поставил в добре известния ни раздел „Подражателни и имитативни монети” (Дочев 1992, 124, 241 – табл. XL-1, 286 – табл. 14-6). Показателен факт е изображението на посочената монета в монографията на К. Дочев, където на рисунката доста свободно са предадени изображенията на лицето и опакото на монетата (Обр. 9.). На лицето не е отбелязан монограмът „ЦР”, а е даден кръст над кълбото (държавата), короната е тривърха (зъбчата) с пропендули и е представена доста фриволно във вид, който не съществува в никой известен досега монетен тип. Царят държи жезъл, увенчан с трилистник с три топчета на върха (подобен жезъл държи Йоан Срацимир на монетите си в първото си сребърно монетосечение). От двете му ръце висят краища на лорос. На опакото има голям равнораменен (гръцки) кръст с по-малки равнораменни кръстчета „†” между раменете му, т. е. представен е т. нар. „йерусалимски кръст” (за това виж по-горе) (Дочев 1992, 241 – табл. XL-1). Не това изображение обаче се вижда на снимката на тази монета, представена само едностранно (фигурата на царя) (Дочев 1992, 286 – табл. 14-6). Опакото въобще не е възпроизведено чрез фотографски метод, което поставя изображението на рисунката под въпрос. Метрологичните данни, които дава К. Дочев са следните: размери – 14-16 мм и тегло 0,80 гр. (най-вероятно усреднено). Посочени са 26 броя монети от този тип, намерени в столицата Търново, което е най-големият брой монети за типовете, посочени от Дочев в раздел „Имитативни медни монетосечения в България от XIV в., нелокализирани монетарници”. Това повдига въпроса дали този брой монети не са от редовно монетосечение на „външен” владетел, в случая на Константин II Срацимир, неправилно определени като имитативни и поставени в раздела поради невъзможността да бъдат определени от изследвача.

Ето какво пише в монографията си в текстовата част на описанието на тези монети К. Дочев, без никакъв коментар за изображението на опаката страна: „... От имитативните монети, определяни като най-ранни /40-те години на XIV в./, в Търново са намерени 26 екз. Това са силно корубести и малки по размер медни монети. Върху вдлъбнатата им страна е представен бюст на владетел с тривърха корона /табл. XL-1 и табл. 14-6/. Няколко екземпляра от този вид имитации произхождат от Видинската находка, укрита между 1350-1360 г. Те са отпечатани върху предварително изрязани с ножици медни пластинки, които имат многоъгълна форма (ясно очертана осмоъгълна или осмобъгълна форма – бел. П. Б.)” (Дочев 1992, 124). От така написаното излиза, че

имаме предварителна подготовка на монетните ядра, т. е. те са приведени в съответната форма и тегло, което принципно е дейност на редовна монетарница, която следи за тези параметри, но въпреки това монетите са имитативни! По-долу ще се спра и на въпроса с датировката от средата на XIV в. Отново имаме случай, при който, когато авторът на изследването не е могъл да определи монетата (поне към момента на публикуването), автоматично я отнася към раздела „Имитативни и подражателни монетосечения”.

Нито типологично, нито иконографски или метрологично това издание може да бъде отнесено към средата на XIV в. по посочените вече причини. Да не говорим пък за циркулационната среда и местонамиране – Видин – която сам Дочев посочва. И при всички тези белези това монетосечение е набедено за имитационно и поставено в съответният раздел безапелационно, без да се вземат предвид циркулационната среда, метрологията и иконографията, предварителната подготовка и оформяне на ядрата за отсичане, типичната за края на XIV в. многоъгълна форма на монетните ядра, указващи редовно монетосечение и т. н. Да не говорим пък, че през 40-те – 50-те години на XIV в. нищо не е налагало отсичането на такъв дребен имитативен (?) номинал. Отчитайки и факта, че това е времето на апогея на сребърното монетосечение на цар Йоан Александър, когато успоредно с това са отсичани и няколко редовни типа медни монети, а също и най-масовият меден тип в средновековното българско монетосечение „царят и царицата държат кръст/монограм на царското име”, то безпредметността на подобно издание е повече от очевидна. Коя би била причината за отсичане на подобни имитации, освен ако те не са нищо друго, а редовно монетосечение, но на друг монетоиздател, определени погрешно?

Кои са основанията за тълкуване на типа като такъв на Константин II?

На първо място това е идентичното изображение с това на описаната вече монета тип III а. Лицето е без изображение – само с една вдлъбнатина точно по средата на най-изпъкналата част (няма никакъв йерусалимски кръст, както е посочено у Дочев). Опако – и тук имаме допоясно изображение на цар със зъбчата тривърха корона с пропендули и макар и доста обезличено (недобре отсечено) лицето на царя, на него все пак се забелязват къса брада и мустаци, в дясна ръка държи къс жезъл, а отляво на главата му стои лигатурата ЦР. Както може да се види и от приложените снимка и рисунка, изображението е напълно идентично с описаното вече по-горе. И при двете монети изображението е допоясно, нещо твърде нетипично и непознато за средновековното ни монетосечение до времето на цар Йоан Шишман и цар Константин II Срацимир. Второ, това е теглото на монетата – 0,84 гр., което приблизително се равнява на половината от теглото на описания вече екземпляр от тип III а. Дочев също сочи тегло от 0,80 гр. Трето, това е размерът и дълбоко корубестата форма. Размерът е 14 мм, а дълбочината на корубестата форма е 4 мм – една невероятна дълбочина за такава малка монета. Четвърто, и тук, както и при предходната монета (тип III а), въпреки че тази е корубеста, имаме предварително изрязван с ножица на ядрото преди насичане, за да ѝ се придаде известната ни вече осмоъгълна форма на този тип монетосечения. Технологична особеност, обща за отсичането на типовете монети на Константин II, независимо от това дали те са с плоски или корубести ядра. Еднаквите изображения на опаковата страна предполагат синхронно отсичане на двата типа – III а и IV, а тегловите им стандарти позволяват да бъдат определени като „цял” и

„половинка” номинал на един и същи тип. Иконографията, метрологичните и техническите ѝ характеристики безспорно я отнасят към монетосеченето на Константин II.

Монетен тип V

Обр. 10. Тип V – Едностранна монета с двоен патриаршески (унгарски) кръст; опако – без изображение.

Fig. 10. Type V – Uniface coin with double Patriarchal (Hungarian) cross; Reverse – no image.

Типът е даден у Дочев и е „определен” като имитативен. При невъзможността да го определи правилно и отнесе към монетосеченето на някого от царете от края на XIV в., без коментар и безапелационно типът е поставен от Дочев във вече добре известният ни раздел „Имитационни монети”. Посочени са размери 16 – 18 мм и тегло 0,80 гр., едновременно за три типа монети с кръст на лицето, като другите два типа са от т. нар. „гръцки кръст”, т. е. равнораменен „†”, а даденият брой на намерените монети е 74 (без уточнение по колко от всеки тип) (Дочев 1992, 241, табл. XL – 4). Така поднесена информацията е безполезна. Не може да се определи нищо от метрологията на който и да било от типовете – всичко е усреднено, камо ли да има някаква възможност бъдат определени правилно.

Тук ще разгледам екземпляр от този тип, излагайки съображенията, поради които го отдавам на Константин II. Монетата е медна, с плоско осмоъгълно (осмоъгълно) ядро (Обр. 10.). Лице – двоен патриаршески (унгарски) кръст. Опако – без изображение. Тегло: 1,09 гр. Размери: 14-15 мм.

Гравьорският шрих е обемен, много дълбок, плътен и добре очертан, което показва работа на опитен гравьор от редовно функционираща монетарница. Това изключва всяка възможност за отнасянето на типа към имитационно-подражателните монетни типове. И тук, както и при по-горе описания тип, не са взети под внимание метрологията, иконографията и техническите характеристики на монетата. Типът следва много ясно като образец сребърния денар на унгарския крал Сигизмунд (1387-1437 г.) от типа „двоен кръст/сарацинска глава”. Крал Сигизмунд е съвременник, политически и военен съюзник на видинския цар срещу османците. И при този монетен тип е повече от очевидно унгарското влияние. Определям го като монетен тип V от монетосеченето на цар Константин II Срацимир. Грижливо изработената матрица и дълбокият печат, тегловният стандарт, акуратно подготвеното и оформено осмоъгълно ядро, изображението на патриаршески (унгарски) кръст, липсата на зрънчест кръг или

матричен контур ясно ни насочват към редовна монетна продукция на Константин II Срацимир.

Монетен тип VI

Обр. 11. Тип VI – Пропагандно-агитационно монетосечене на Константин и Фружин.

Опако – невъзпроизведено (по Радушев, Жеков 1999, 230, кат. №1.17.14).

Fig. 11. Type VI – Propaganda coinage of Constantine II and Fruzhin. Reverse – not illustrated (after Радушев, Жеков 1999, 230, кат. №1.17.14).

Това е типът монета, която може да бъде определена като съвместно издание на цар Константин II и братовчед му Фружин, и която в същността си е по-скоро пропагандно-агитационно, отколкото редовно монетосечене (Обр. 11.). Отсичането на типа можем да поставим между 1404 – 1408 г., т. е. към началото на въстанието на Константин и Фружин, и похода от 1408 г., воден от Сюлейман Челеби, сина на Баязид I, срещу Константин и Фружин. Това е времето, в което антиосманската коалиция на цар Константин II Срацимир и влашкият войвода Мирча Стари почти е успяла да възстанови на трона на Търновското царство законния му наследник Фружин. Тя също е публикувана в каталога на Радушев и Жеков в раздел „Медни имитативни, примитивно-подражателни и анонимни монети от XIV век...” – без описание, метрологични данни и без изображение на другата страна (Радушев, Жеков 1999, 230, кат. № 1.17.14).

По всичко личи, че монетата е редовно отсечена върху предварително подготвено и орязано с ножица осмостранно (осмоъгълно) ядро, като при насичането матрицата се е приплъзнала и долният ляв край на ядрото леко се е разтеглил (Обр. 11.). Зрънчест кръг (матричен контур) няма. Гравьорската техника е неумела, линейна, без обемност, което показва екстремални условия на отсичане, т. е. монетните матрици са били изготвени от нешколуван гравьор и отсичането на монетите от този тип е извършено набързо. Изображението в посочения каталог е предадено със снимка и рисунка (рисунката в каталога е схематична и неточна, затова прилагам собствена рисунка (Обр. 12.)).

Обр. 12. Тип VI. Рисунка на автора.

Fig. 12. Type VI. Author's drawing.

Изображението е изключително интригуващо – две лица с много малки заострени брадички и леки мустачки, без корони, разположени срещуположно и обединени в общо тяло (образно казано като „вале” от колода карти). Всяка фигура в дясната си ръка държи къс жезъл с кръст на върха, а лявата ръка е подадена на другото лице, което я поема също с левията си. Интересно е разположението на фигурите. И двете фигури са представени без корони, но не една до друга, както е прието в монетната иконография дотогава, защото така на едната фигура би се паднало почетното място на старшинството – дясно, а другата отляво би била в ролята на младши – нещо, което е трябвало да бъде избегнато. По начина на представяне върху въпросната монета това „неудобство” тактично е избегнато, което ни подсказва нещо много интересно. Очевидно това е начинът, по който са пропагандирани равните права на двамата братовчеди Константин и Фружин върху престола на българските царе, т. е. ако единият падне в борбата срещу османците, то другият неоспорвано трябва да поеме властта.

Това нововъведение в монетните изображения в българското средновековно монетосечене е непознато дотогава и остава прецедент не само за българското, но и за балканските такива. Именно в това се заключава пропагандно – агитационният характер на въпросната монета и уникалността на изображението ѝ. Изобразяването по този начин на братовчедите Константин и Фружин при емитирането на въпросното монетно издание се отнася във времето на т. нар. „въстание на Константин и Фружин” (1404 – 1408 г.), „легитимирайки” правата за престолонаследие между тях. Това съвместно издание би трябвало да се отдаде и на двамата братовчеди, но стилово то трябва да бъде отнесено към монетосеченето на Фружин. Той също има собствено монетосечене, което ще бъде разгледано в отделно изследване³. Със съжаление пак отбелязвам липсата на метрологични характеристики и изображение на обратната страна на това свръхинтересно монетно издание, които биха ни позволили по-пълно и логично разчитане и тълкуване.

³ Със сигурност на кое собствено монетосечене принадлежи типът може да стане ясно, когато бъдат открити и публикувани нови екземпляри от него заедно с метрологичните им данни и изображението на другата страна на монетата. Тук го представям в монетосеченето на Константин II дотолкова, доколкото безспорно той е изобразен на въпросната монета.

Монетен тип VII а

Обр. 13. Тип VII а – Медна едностранна плоска монета – брактеат, с осмоъгълна форма; вариант А.

Fig. 13. Type VII a – Copper uniface coin – bracteate with octagonal shape; variant A.

Този тип медни монети с плоски ядра и осмоъгълна форма също могат да бъдат отнесени към монетосеченията на Константин II Срацимир, но към анонимните му такива. При това с уговорка. Определянето на анонимните издания към даден монетоиздател винаги е условно и определяно по вторични и не съвсем категорични белези. Определянето правя на база метрични данни (тегло – 0,8 гр.), форма на ядрото (осмостенна) и изображение на нетипичен кръст. Това са малки плоски монети с типичната осмоъгълна форма с размери от 12/12 и 13/15 мм на всяка от страните си и тегла от 0,7 и 0,9 гр. Те са едностранно отсечени в технологията „брактеат“, т. е. с изображение само на едната от страните си, а от другата страна е негатива на отпечатъка от лицето. Технологията на насичане е подобна на вече описаните монети – ядрото е в осмостенна форма, но отсечено едностранно. Според стилът на изображението и технологичните им особености ги причислявам към анонимното монетосечене на Константин II като един тип в два варианта.

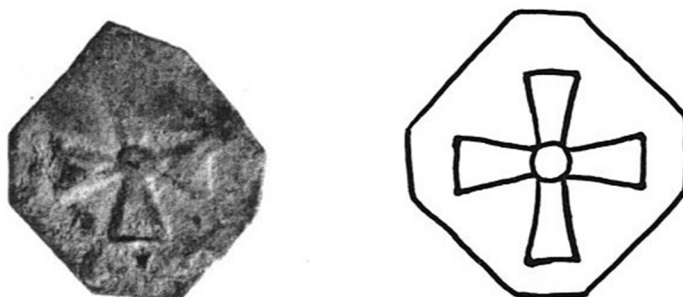
Нека първо да представя по-малката монета поради по-добрата ѝ запазеност. Лице – изображение на равнораменен тип „гръцки“ кръст „†“, чиито краища са леко уширени при завършека си. В междурамията му е поставена по една хаста, образувайки втори Х-образен кръст или както още е известен „кръста на свети Андрей“. Полученото изображение е подобно на съвременния британски флаг, където един върху друг са наложени двата кръста – на св. Георги и св. Андрей. Опакоето е без изображение – личи си само негатив на лицевият печат. Тегло: 0,7 гр, размери: 12/12 мм.

Матрицата, с която е отсечена монетата, е с осмоъгълна форма, отпечатана на лицевата страна и оформяща контура на изображението. Подобно нещо не се среща в никой друг тип монети и е уникално само по себе си. Ядрото е преупотребено, т. е. пренасечено върху друга монета, което ясно се вижда на лицевата страна. За съжаление обаче не може да се установи типът монета, върху който е извършено пренасичането. Орязването на монетното ядро, за да му се придаде специфичната осмоъгълна форма, следва страните на матрицата. Липсват зрънчест кръг или матрична линия, които да ограждат изображението.

Определянето на типа към монетосеченето на Константин II Срацимир отдавам на наличието на „кръст на свети Андрей“ – тип кръст, който липсва в предишни

монетни издания. Константин II е царят, който въвежда широко в монетосеченето си нови типове изображения на кръстове освен често използвания до негово време „православен кръст“ (равнораменен кръст). Комбинацията от типичните за монетосеченето на Константин II елементи, тегловният стандарт плюс типът кръст, липсващ в предишни монетни издания, ни насочва към издателят на това монетосечене, пък макар и анонимно такова. Това монетосечене определям като тип VII, вариант А на Константин II Срацимир.

Монетен тип VII б

Обр. 14. Тип VII б – Медна едностранна плоска монета-брактеат с осмоъгълна форма, вариант Б (по Радушев, Жеков 1999, 233, кат. №1.17.23).

Fig. 14. Type VII b – Copper uniface coin – bracteate with octagonal shape, variant B (after Радушев, Жеков 1999, 233, кат. № 1.17.23) .

Подобна монета с осмоъгълна форма и тип „малтийски кръст с точка в средата“ без дадени метрологични данни е публикувана в каталога на Радушев и Жеков в раздела „Медни имитативни, примитивно -подражателни и анонимни монети от XIV век по българските земи“ . Представена е със снимка и рисунка само с лицево изображение, без опако (Радушев, Жеков 1999, 233, кат. № 1.17.23). Тя съответства точно на по-големия брактеат споменат по-горе в описанието със следните метрологични данни – 13/15 мм на всяка двойка от страните си и тегло от 0,9 гр. Със същите доводи, посочени при тип VII а я отдавам на анонимното монетосечене на цар Константин II Срацимир като тип VII, вариант Б.

* * *

Относно стиловите особености на изображенията по монетите на Константин II повече от очевидно е унгарското влияние в тях. Откъсването от византийският стил на представяне на владетеля върху монетите му (типичен за българското монетосечене през целия предходен XIV в.) при монетосеченията на цар Константин II Срацимир е показано както чисто иконографски, като представянето на владетеля в допоясно изображение, така и в променените детайли по владетелското облекло и инсигнии (отпадането на дивитисиона и лороса като церемониални одежди и замяната им с такива, подобни на унгарския кралски церемониал, въвеждане на тризъба корона, жезъл с лилия и т. н.). Преди това монетосечене, представящо царя в допоясно

изображение, имаме само в коронационното сребърно монетосечене на цар Йоан Шишман и в типа сребърни монети „Св. Богородица Знамение/царят с полуобла корона” на същия цар. В монетосеченето на цар Константин II Срацимир обаче това става тенденция и може да се сочи като отличителна черта и особеност на неговото монетосечене, ведно с липсата на зрънчест кръг или матрична контурна линия и оформянето на монетното ядро в осмоостранна (осмоъгълна) форма. Показателно е, че Константин II въвежда този тип на изобразяване на владетеля, скъсвайки с традицията до негово време владетелят да бъде представян в цял или $\frac{3}{4}$ ръст (по изключение).

Монетосеченето на цар Константин II Срацимир показва екстремални условия на отсичане. Той не е сякъл монети, за да доказва легитимността си над престола на българските царе (изключвайки само първия „коронационен” тип – „царят до пояс/серафим”). По-скоро това е правено, за да финализира почти непрекъснатите си войни с османците. Това личи както от ограничените количества отсечени монети, така и от нискотехнологичното ниво на производството им. Технологията на отсичане на монетите му е повече от опростена. От медни листове с ножица са изрязвани осмоъгълните ядра, върху които с матрици (горна и долна) без контурна линия или зрънчест кръг са отсичани изображенията. Също така не са спазвани и условията за разполагане на матриците по вертикална или хоризонтална ос на отсичане. Тези технологични особености са характерни само за монетосеченията на Константин II. Съществуващите осмоъгълни монети, но със зрънчест кръг или контурна линия, на неговите предшественици цар Йоан Александър, цар Йоан Шишман и цар Йоан Срацимир с голяма вероятност можем да допуснем, че са придобили тази си форма, т. е. били са оформени така, чрез изрязване във времето на царуването на Константин II. Причината да твърдя това е тегловият стандарт на така обрязаните монети, който усреднен показва тегло от 0,85 гр., т. е. теглото на „малкия” (корубестия тип IV) номинал на Константин II или иначе казано привеждането им към тегловния стандарт и формата на Константиновите монетосечения. Всички известни досега типове монети на този цар са медни (бронзови). Билонови и сребърни засега не са известни. Обобщавайки, ще отбележа, че тегловните, технически и производствени характеристики на монетосеченето на цар Константин II Срацимир са най-общо сведени до:

1) теглови стандарти – от 1,1 до 0,80 гр.

2) технически характеристики – предварително подготвени и изрязани в осмоостранна (осмоъгълна) форма монетни ядра, показващи едно редовно монетосечене. Всички съвременни изследователи на българското средновековно монетосечене са постигнали съгласие, че ядрата на имитативните монетосечения са отсичани чрез замба, нещо което не се забелязва при посочените по-горе типове монети. Липсата на зрънчест кръг или матричен контур, който да огражда монетното изображение, прави монетите на цар Константин II лесно разпознаваеми и отличими от тези на предшествениците му.

3) производствени характеристики – не е спазвана хоризонтална или вертикална ос на завъртане на изображението на лицето към опакото при отсичане, т. е. липса на съосност. Само два типа от монетите му са отсечени в традиционната дотогава скифатна (корубеста) форма – типовете I и IV – но в познатата ни осмоостранна форма

на ядрата. Тип III е познат в два варианта – плосък и корубест (много рядко срещан вариант на типа), като корубестата форма е изоставена впоследствие изцяло и се преминава на плоски осмострани (осмоъгълни) ядра.

Тези отличителни особености на неговото монетосечене, както и метрологичните и технически данни, сочещи края на XIV – началото на XV в., са безспорните индикатори, указващи Константин II Срацимир като издател на посочените монетосечения. По произход повечето от описаните монети са от Северозападна България, региона на гр. Враца, което е още един силен довод в полза на определянето им като монетосечения на Видинското царство и по-точно на последния му цар Константин II Срацимир. Остава открит въпросът за монетарницата/монетарниците, секли тези емисии последни български средновековни монети. С голяма вероятност можем да допуснем две възможности. Първата е, че това е станало в столицата на царството – Видин, което е и най-вероятно за типовете монети с по-висок тегловен стандарт и по-фини изображения. Втората възможност е, че някоя провинциална монетарница е отсякла по-леките и с по-грубоват стил издания, с по-нискотехнологично ниво на насичане монети. Вероятността това да е била монетарница в Белоградчик и крепостта му е голяма, тъй като той е бил вторият по важност център на царството след столицата Видин.

Така представената тук хронология на типовете монети на Константин II Срацимир, с изключение на първия тип – „царят до пояс/серафим“, която приемам за първо и коронационно монетосечене, може занапред да претърпи корекции поради различни причини (дай Боже и поради определяне на нови типове към монетосеченето на Константин II). При определянето на хронологията съм се водил от правилото „от по-тежките към по-леките емисии“ (средновековната монетна инфлация) поради липсата на по-обилен монетен материал, който до послужи за основа на едни по-детайлни и надеждни наблюдения. Да се надяваме, че в бъдеще някои колеги може да се занимаят по-обстойно с този въпрос и да потвърдят, дообогатят или отхвърлят предложената хронология.

Основните изводи, които могат да се направят от така изложеното е, че монетите на „нецарувалия и несъществуващ“ цар Константин II Срацимир обективно не можеха да бъдат определени и отдадени на неговото царуване, тъй като доскоро за българската историческа наука и нумизматика такъв цар, априори, не съществуваше. Съответно и негово монетосечене нямаше как да бъде факт. Най-лесният начин за определяне на неговите монети беше безпрекословно и безапелационно те да бъдат поставяни в раздела „Имитационно-подражателни монети“ на различните студии, монографии, каталози и т. н., дело на корифеите на нашата нумизматика. И така въпросът с това монетосечене се решаваше лесно и удобно. Дошло е обаче време да преразгледаме старите и заостенели трактовки в нашата история и ползувайки новооткритите източници и документи да осветлим неизвестни и скрити страници от нея. Нумизматичните доказателства са едни от най-безспорните и безпристрастни такива за историята. Всеки владетел, бил той легитимен или узурпатор, още от времето на Античността бързал да отсече монета със своите лик и регалии, за да придаде законност на властта си. Определените тук монетни типове като такива на цар Константин II Срацимир безспорно му отреждат полагаемото му се място на последен

български владетел в списъка на средновековните български царе. Това си признание той е заслужил с бурното си и изпълнено с войни за опазване на държавност, корона и династия четвъртвековно царуване.

От приведените факти и аргументацията към тях следва да се направят обосновани заключения защо тези монети трябва да бъдат отдадени на монетосеченето на цар Константин II Срацимир и да бъдат извадени от раздела „Имитационни, примитивно-подражателни и анонимни монети” и заемат полагащото им се място като редовни монети на посочения цар.

С така изложените данни малко или много се повдига завесата около царуването на „нецарувалия” цар Константин II Срацимир, края на Видинското царство и българската държавност през Средновековието в нова светлина.

ИЗПОЛЗВАНА ЛИТЕРАТУРА И ИЗТОЧНИЦИ:

Авдев 2007: Ст. Авдев. Българските средновековни монети. София, 2007.

Архив РГАДА: Российский Государственный Архив Древних Актов, фонд 181, Российский отдел; Московский главный архив Министерство иностранных дел, № 279/658.

Бранкович 1690 -1711: граф Джордже Бранкович. Славеносръбска хроника (1690 - 1711), IV-ти том. 1690-1711.

Велинова 1996: В. Велинова. Ново издание на извори за историята на Черна гора. – *Palaeobulgarica* (Старобългаристика), 1996, 4, 80-81.

Дочев 1981: К. Дочев. Нов тип медни монети на цар Константин Асен (1257 -1277). – *Нумизматика*, 1981, 3, 3-7.

Дочев 1992: К. Дочев. Монети и парично обръщение в Търново XII -XIV век. Велико Търново, 1992.

Дочев 2009: К. Дочев. Каталог на българските средновековни монети XIII -XIV век. Типове, варианти, цени. Велико Търново, 2009.

Тютюнджиев, Павлов 1992: Ив. Тютюнджиев, Пл. Павлов. Българската държава и османската експанзия 1369-1422. Велико Търново, 1992.

Гандев и др. 1986: Хр. Гандев, Цв. Георгиева, П. Петров, Г. Нешев. Ислямът и асимилаторската политика на османската империя. – В: История на България, 4. София, 1983.

Куев, Петков 1986: К. Куев, Г. Петков. Събрани съчинения на Константин Костенечки. Изследване и текст. София, 1986.

Павлов 2006: П. Павлов. Цар Константин II Асен (1397-1422) – последният владетел на средновековна България. София, 2006.

Радушев, Жеков 1999: А. Радушев, Г. Жеков. Каталог на българските средновековни монети IX-XV век. София, 1999.

Grecu 1966: V. Grecu. Macarie Melissenos Cronica 1258. Georgius (S)phrantzez, Memorii 1401-1477. In anexa: Pseudo-Phrantzes. Bucuresti, 1966.

Inalcik 2010: Halil Inalcik. Kurulus Donemi Osmanli Sultanlari (1302-1481). Istanbul, 2010.

The coinage of Constantine II Sratsimir (1397–1422)

Petar Berliev

(Abstract)

In this study the object of description, dating, identification and classification is of the Bulgarian medieval coins from the end of the 14th century and the beginning of the 15th century, especially the coinage of the last Bulgarian Tsar (Emperor) Constantine II Sratsimir (1397-1422). The reign of this Tsar and his identity were in question until the present days. In the recent years, documents demonstrating his hystorical legitimacy and reign were found. A thorough examination of the time of this ruler and his political, economical, ecclesiastical and military relations and pacts with the neighbouring states give us a golden opportunity to define some of the undefined until present days Bulgarian medieval coins as coin issues of Constantine II. Special attention in the study is paid to the influence on Bulgarian coinage from the coinage of the Hungarian kingdom in this period, especially on the types of coin iconography. The indications on the coins are in conformity with the regulations imposed by the Orthodox canon but show us some relations and elements with contemporary Hungarian coins. The types of coins are illustrated by photos and drawings. The coinage of Tsar Constantine II and some previously unknown coin types are defined in this study, which is mainly based on the author's views and thorough observations.